

عنوان: گردشگری قنات در استان کرمان

محمد برشان^۱

۱- نویسنده و پژوهشگر

Mohammad.barshan@yahoo.com

چکیده

قنات از جمله مهمترین میراث فرهنگ کشاورزی در ایران و جهان است و همزیستی و وابستگی انسان به آب به ابتدای تمدن بشری می‌رسد و تا به امروز ادامه دارد تلاش ایرانیان در بهره‌برداری از آبهای سطحی، مدیریت و هدایت آن به مزارع و کشتزارها بسیار تحسین‌برانگیز است قنات تنها یک فناوری دستیابی به منابع آب نیست بلکه میراثی است که حیات اقتصادی اجتماعی و فرهنگی بخش عمده‌ای از کشور ما طی چندین هزاره به آن وابسته بوده است قنات با قانون بوم‌شناختی هماهنگ و سازگار بوده و به پایداری زیست محیطی آن منطقه کمک می‌کند. قنات‌ها بخشی از تاریخ و فرهنگ ملل می‌باشند و از دست رفتن آنها تنها از بین رفتن و نابود شدن یک شیوه استحصال و با یک نوع بهره‌برداری از آب نیست بلکه محو یک خصیصه و هویت فرهنگی ماست.

با توجه به خشکسالی‌های متمادی اخیر و کاهش بارندگی و پایین رفتن آب در سفره‌های زیرزمینی اهمیت قنات بیش از پیش مشخص شده است. در استان کرمان قنات‌های زیادی وجود دارد که عظمت باستانی این دیار را به نمایش می‌گذارند توجه میراث فرهنگی استان به مقوله قنات و تلاش در جهت ثبت جهانی و ملی قنات‌ها و توجه به گردشگری قنات در سالهای اخیر اهمیت قنات‌ها و لزوم حفظ این سازه‌ها را نمایان تر کرده است. بی‌شک شناخت نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدیدهای مربوط به گردشگری قنات بر تداوم فعالیت‌ها و کارآمدی‌ها مؤثر خواهد بود این پژوهش در پی آن است که با معرض تمدن قناتی استان نمایی از قنات‌های مهم را نیز بازگو نماید و راهکارهای مناسب برای توانمندی، نهادمندی و پایداری گردش قنات ارائه شده است در واقع می‌توان گفت:

آب دریا را اگر نتوان کشید پس به قدر تشنگی باید چشید

کلمات کلیدی: قنات، تمدن، گردشگری، استان کرمان

مقدمه

ایران با تاریخ و فرهنگ کهن خود از غنای فرهنگی برخوردار است که می‌تواند برای سالهای طولانی جاذبه‌های غیر تکراری و مطابق با سلیقه تمام مردم جهان را ارائه نماید. این جاذبه‌ها در عرصه‌های فرهنگی، فولکلور، آداب و سنن اصیل و کهن، جشن‌ها، آیین‌ها و مراسم ریشه‌دار حکایت از حلاوت‌های زندگی بشر با تاریخ پرفراز و نشیب این سرزمین و رشد فرهنگی انسان‌ها و تاریخ تمدن انسان ایران و ایرانی دارد.

قنات یکی از جاذبه‌های محیطی و انسان ساخت و از ابداعات فنی ایران باستان در حدود ۳ هزار سال پیش برای بهره‌برداری از آبهای زیرزمینی در سطح زمین است و می‌تواند مورد توجه گردشگران قرار گیرد. گردشگران علاقه زیادی به تجربیاتی دارند که به عنوان تجربه‌ی فرهنگی در مقصد گردشگری بدست می‌آورند. یکی از ابعاد فرهنگی اجتماعی قنات در ایران باورهایی است که در طول تاریخ مردم ایران به این پدیده‌ی مهم داشته‌اند که شامل آداب و رسوم خاصی در حوزه قنات می‌باشد. مردم ایران به نر و ماده بودن آبهای قنات باور داشته و برای آنها هم‌سر گزینی می‌کرده‌اند و مراسم عروسی قنات مانند عروسی عادی برگزار می‌شده و برای آنها قربانی می‌نموده‌اند و قنات‌های زیادی را مقدس می‌پنداشته‌اند.

قنات‌ها در استان کرمان

استان پهناور در کرمان خاستگاه اصلی قنات در تاریخ بشری است و بنا به نوشته مورخین اولین قنات‌ها در محدوده‌ی این سرزمین شکل گرفته‌اند. اگر قنات نبود شهرهایی مثل کرمان، سیرجان، بم، راور، کوهبنان، زرنند و شهراباک و شهرهای دیگر استان شکل نمی‌گرفت. مردمی که مدیریت امور قنات‌ها را عهده‌دار بودند به این کار افتخار می‌کردند و حرفه‌ی خود را مقدس‌تر از سایر حرفه‌ها می‌دانستند. آنها معتقد بودند که خیانت در امور قنات خشکیدن قنات و بی‌بهره ماندن کشاورزان از آب پاک و گوارا را به دنبال دارد. راستی چه باورهای پاک و چه اعتقاداتی نورانی شگفتی‌های قنات در استان کرمان

* قنات‌های طولانی

۳۱ کیلومتر	- قنات عماد آباد سیرجان
۳۰ کیلومتر	- قنات حشوییه باغین
۲۸ کیلومتر	- کریم آباد خفاجه رفسنجان
۲۵ کیلومتر	- قطیبه سیرجان
۲۴ کیلومتر	- خلیل آباد سیرجان
۱۸ کیلومتر	- رحمت آباد ریگان
۱۵ کیلومتر	- سلطان آباد ارزوئیه

* قنات‌های مقدس

- چشمه قنات‌های ده‌دیوان دوساری
- چشمه قنات‌های خیر (شاه‌ولایت) بافت
- چشمه قنات گوشک بافت
- چشمه قنات زکریای صوغان ارزوئیه
- قنات گوهرریز (شش مقسم) جوپار
- قنات آب گرم راور
- قنات داوران رفسنجان

* قنات‌هایی که به آبادی‌های دیگر می‌روند.

- قنات کوثر خیز جوپار به محی‌آباد می‌رود.
- قنات خورند راور به شریف‌آباد می‌رود.
- قنات سید مسافر بلوک به دارویییه می‌رود.
- نهر سه کنج به ماهان می‌رود
- آب چشمه‌ی امام رضا (ع) به سرآسیاب فرسنگی می‌رود.

* قنات‌هایی که از محل خانه و باغ‌ها رد می‌شوند.

- قنات کوثر خیز جوپار از محل ۲۰۵ خانه و باغ رد می‌شود.
- قنات خورند راور از محل ۷۵ خانه و باغ رد می‌شود.
- قنات جرجافک زرنند از محل ۵۰ خانه و باغ رد می‌شود.
- قنات ده‌لولو کوهپایه از محل ۳۰ خانه و باغ رد می‌شود.

* قنات‌هایی که در مرکز شهرها قرار دارند.

- قنات‌های باغ دشت، قنبرآباد شیخ، پاکم، دشت، باغ چمک و جمشیدیه جم
- قنات‌های هاوشک، دانا و پیرجل شهربابک
- قنات‌های قاسم‌آباد و اکبرآباد بروات بم
- قنات‌های وکیل‌آباد و فرمتین ماهان
- قنات باقرآباد بافت
- قنات حسین‌آباد امین شهر انار
- قنات ده ملک کوهبنان
- قنات گوهرریز جوپار

* قنات‌های دارای دستک

- قنات یحیی آباد بلورد سیرجان
- قنات هزار شاخ مردهک عنبرآباد
- قنات جوشهر رمشک قلعه گنج

* قنات‌های مجاور و دست کندها

- قنات‌های لاخیس و لای‌نی‌ریزو میمند شهر بابک
- قنات گودیز اندوهجرد
- قنات بلبویییه
- قنات هشتادان

* قنات‌های پر آب

- قنات‌های دشتهر، پاکم و باغ دشت بم
- قنات‌های اکبرآباد و قاسم آباد بروات بم
- قنات رستم‌آباد علی چارک ریگان
- قنات علی‌آباد نگین شهر فهرج
- قنات وکیل آباد ارزویییه
- قنات گوهرریز جوپار
- قنات کهن شهر سیرجان
- قنات داوران رفسنجان
- قنات خورند راور
- قنات جرجافک زرنند
- چشمه‌قنات‌های ده دیوان دوساری عنبرآباد

* جدیدترین قنات‌ها

- قنات کنتویییه سرچشمه رفسنجان که پس از خشک شدن مجدداً نوکنی، بغل‌بری دستک‌بندی شده

* قنات ثبت جهانی

۳ و ۴ بهمن ماه ۱۳۹۴

همایش ملی
فرهنگ، گردشگری و هویت شهری
موسسه مهر اندیشان ارفع
National conference on
culture, tourism and city identity

–قنات گوهرریز جوپار ثبت جهانی شده و شناسنامه آن توسط یونسکو صادرخواهد شد.

* قنات‌های دارای شرایط ثبت ملی

- قنات‌های دشت و پاکم بم
- قنات‌های اکبرآباد و قاسم‌آباد بروات
- قنات داوران رفسنجان
- قنات رستم‌آباد علی چارک ریگان
- قنات خورند راور
- قنات باقرآباد بافت
- قنات کهن شهر سیرجان
- قنات جرجافک زرنند
- قنات وکیل‌آباد ارزویه
- قنات فرمیتن ماهان
- قنات گاوکشی اسفندقه جیرفت
- قنات بنگان بافت

نتیجه گیری

بدیهی است که عرضه گردشگری در تمدن کاربزی خود رهیافت‌هایی را می‌طلبد. عرصه‌ی گردشگری در تمدن قناتی هنگامی مفید واقع خواهد شد که همراه با بالارفتن سطوح آگاهی گردشگران پیرامون اهمیت قنات اهمیت گردشگری آن نیز مورد توجه واقع شود. رهیافت‌هایی همچون توانمند کردن مقنی‌ها در ساختاری از اشتغال‌زایی، بومی کردن فعلیت گردشگری و جلوگیری از خشک شدن قنات‌ها مفید واقع خواهد شد. همچنین توجه به پایداری در بعد انسانی و طبیعی به عنوان مهار کننده سرمایه‌داری هم تنیده با گردشگری می‌تواند در بهینه‌سازی گردشگری قنات کارآمد باشد و بالاخره سودمندی مردم محلی در تبلوری از افزایش رفاهیت آنها زمینه‌ساز توسعه سریعتر گردشگری در تمدن کاربزی می‌باشد.

گردشگری در تمدن قناتی علاوه بر فراهم آوردن بنیان‌های توسعه فرهنگی و اقتصادی می‌تواند دروازه‌های تمدنی فرهنگی را در روندی از کنشگری انسان بگشاید که در عصر فشرده‌گی فضا و زمان نه تنها برای انسان‌های مشتاق پیرامون اصالت‌های دیرینه برخاسته از این تمدن شناختی حاصل کند بلکه همراه با آن سودمندی اقتصادی و فرهنگی را نصیب ساکنان محلی می‌نماید، گردشگری هر چند در فضای تمدن کاربزی تنها راه توسعه نیست ولی شیوه‌ای مناسب برای فراهم آمدن بنیان‌های آن و همچنین پویایی اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی این تمدن می‌باشد.

تشکیل شورای عالی قنات و سازه‌های تاریخی آبی در استان کرمان می‌توان راه‌گشای بسیار مناسبی در زمینه توسعه گردشگری قنات‌های استان باشد. زیبا شناختی قنات به عنوان هسته تمدن کاربزی یکی از اهداف شورای عالی قنات است چون قابلیت‌های تمدن کاربزی در برآورد گشتارهای تقاضای بازار گردشگری حاصل می‌شود و عرصه گردشگری به عنوان یک محصول از سوی شورای عالی قنات باید رویکردی به بومی‌سازی گردشگری داشته باشد که منظور از آن تطبیق‌پذیری تقاضای دوسویه گردشگران و محیط تمدن کاربزی در ابعاد مختلف است.

نگاه مردم قناتی برخاسته از توانمندی‌هایی است که در قالب تعاون، همیاری و مدیریت مردم شکل گرفته است و در سبک زندگی مردم تاریخ‌مندی سترگی از باورهای سنتی از قنات وجود دارد و بنابراین باید تطبیق‌پذیری دو سویه جریان گردشگری یعنی فضای تمدن قناتی و گردشگران و انعطاف‌پذیری پسامدرن در شناختی از تلفیق‌پذیری گرایش بازار و تقاضای گردشگری در اولویت قرار گیرد.

منابع :

- پژوهش‌های میدانی نویسنده